

ВАЙДА ПРИБЕРЕЖНА

Isatis littoralis Steven ex DC.

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Причорноморський літоральний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Сх. Європа (пд. частина). В Україні трапляється в Причорномор'ї та в Криму. Адм. регіони: Од, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції локальні, деякі (в окол. Одеси), ма-
буть, зникли; рослини трапляються поодин-
ці або нечисельними групами.

Причини зміни чисельності
Антропогенні: руйнування місць зростання
внаслідок господарської діяльності, над-
мірне рекреаційне навантаження, активна
забудова приморської смуги, зривання на
букети; природні: стенотопність, пониже-
на конкурентна спроможність виду, слабке
плодоношення, відсутність вегетативного
розмноження.

Умови місцезростання
Трапляється спорадично на приморських
скелях, рухливих кам'янистих розсипах
гірських порід, інколи по берегах річок.

Угруповання кл. *Thlaspietea rotundifolii*. Суб-
ксерофіт, геліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Трав'яний монокарпик (інколи перенуючий),
0,4–1 м заввишки. Стебло пряме, вгорі роз-
галужене, голе, сизе. Листки сизуваті; прико-
рениві — яйцеподібні, черешкові, цілокраї,
стеблові — від довгастих до майже лінійних
(верхні), стрілоподібно-стеблообгортні, з ши-
рокими тупими вушками, голі або з простими
м'якими волосками по жилках. Квітки жовті,
зібрані у складну (ді- або триботрій) волотеподі-
бну китицю. Плід довгасто-клиноподібний
нерозкривний стручечок, до основи
дещо звужений, на верхівці притуплено-
розширений, виімчастий, тонкопухнастий

або голий, (13)18–20 мм завдовжки. Цвіте
у травні–липні, плодоносить у червні–липні.
Розмножується насінням.

**Режим збереження популяцій та заходи
з охорони**
Занесений до Європейського червоного
списку. Охороняється на території Кара-
дазького ПЗ. Заборонено збирання рослин,
порушення умов місцезростання. Рекомен-
дується культивувати у ботанічних садах і
парках.

**Розмноження та розведення у спеціально
створених умовах**
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Медоносне, декоративне.

Основні джерела інформації
Голубев, 1996; Голубев, Ена, Сазонов, 1999; Дидух,
Шеляг-Сосонко, 1982; Екофлора України, 2007; Atlas
Florae Europaeae, 1996; Flora Europaea, 1993.

Автор: А.П. Ільїнська
Фото: А.В. Ена, В.Ю. Летухова (вставка)

ХРИННИЦЯ СИВАСЬКА

Lepidium syvaschicum Kleopow (*L. cartilagineum* auct. non (J.Mayer) Thell.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

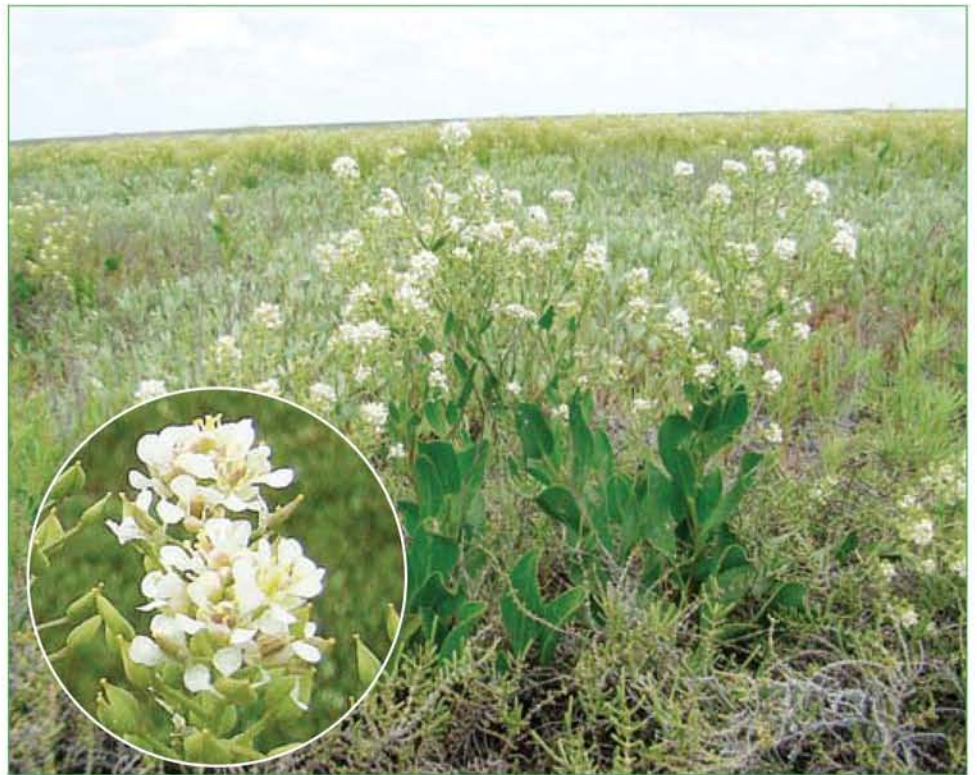
Пд. України (пн.-причорноморський ендемік), трапляється по узбережжях Сиваша, Азовського та Чорного морів. Адм. регіони: Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні (о. Чурюк, п-ів Тюбек, оз. Оверянівське, Арабатська стрілка, п-ів Тюп-Тархан, о. Джарилгач, Бехтери). Зростає досить густими куртинами (20–30 особин на 1 м²) діаметром кілька десятків метрів, рідше невеликими групами до 3–5 особин на 10 м².

Причини зміни чисельності

Надмірне випасання худоби, затоплення територій внаслідок скидів прісної води з Північнокримського каналу, стенопотність виду.

Умови місцезростання

Росте на приморських пухких солончаках (специфічний представник кл. *Salicornietea fruticosae*). Ксеромезофіт, галофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Трав'яний багаторічник. Стебла в кількості 1–2, прямостоячі, 10–25 см заввишки, зигзагоподібної форми, опушені, вгорі розгалужені, з косо відхиленими гілками. Прикореневі листки видовжено-ланцетні, довгочерешкові, стеблові — ланцетні, їх довжина втриє перевищує ширину, нижні короткочерешкові, решта — сидячі, без вушок при основі. Квітки білі. Плоди — округло-ромбічні стручечки 3,5–5 мм завдовжки. Цвіте у

квітні–червні. Плодоносить у травні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку та Червоного списку Херсонської області (2002). Охороняється в Азово-Сиваському НПП, РЛП «Джарилгач». Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено збирання, порушення умов місць зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтозакріплююче.

Основні джерела інформації
Коломійчук, 2002; Новосад, 1992.

Автор: В.П. Коломійчук
Фото: В.П. Коломійчук

ХРІННИЦЯ ТУРЧАНІНОВА

Lepidium turczaninowii Lipsky (*L. meyeri* Claus subsp. *turczaninowii* (Lipsky) Schmalh., *L. lyratum* L. subsp. *lacerum* (C.A.Mey.) Thell. var. *turczaninowii* (Lipsky) Thell.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Локальний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Україна (пд.-сх. Крим), узбережжя Чорного моря, у р-ні мису Іллі (поблизу м. Феодосія) та гірські схили на пн. від смт. Щebetовка. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомо дві популяції. Популяція на м. Іллі нараховує майже 5000 особин. Максимальна щільність біля урвища 230 особин на 100 м². Співвідношення прегенеративних та генеративних рослин у чистих заростях 2:3, при наявності трав'яного покриття 30–40% — 1:6, у зімкнутих угрупованнях він відсутній.

Причини зміни чисельності

Низька конкурентна здатність виду. Обмеженість площ з відповідними геоморфологічними, геохімічними та геодинамічними особливостями, активна морська абразія, що призводить до руйнування схилу і знищення рослин. Скасування режиму військової зони на мисі Іллі та розвиток стихійної рекреації. За ХХ ст. зникло п'ять локалітетів в межах м. Феодосія (забудова, рудералізація).

Подальша берегоукріпна та селитебна забудова може призвести до повного знищення виду.

Умови місцезростання

Ділянка узбережжя 1,5 км між мисами Феодосія та Іллі з великими еродованими схилами (45°–60°) до 20–30 м н. р. м. (3 га). Вид зростає виключно на місцях виходу на денну поверхню глинистих порід нижньої крейди що зустрічаються в Криму невеликими фрагментами від м. Старий Крим до м. Іллі. Ксерофіт, кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика

Хамефіт. Напівкущик до 20–25 см заввишки з розеткою пірчаторозсічених на вузьколі-

нійні долі листків. Суцвіття — китиця. Віночок 3–4 мм за діаметром, білий, чашолистки округлі, зелені. Цвіте в липні–серпні. Плід широкояйцеподібно-серцеподібний стручковик 4 мм завдовжки, з тупою верхівкою; плодоносить у серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Треба створити заказник від масиву Тетеоба до мису Іллі. Необхідно провести ренатуралізацію виду. Заборонено збирання та гербаризацію рослин, забудову територій, організацію місць рекреації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

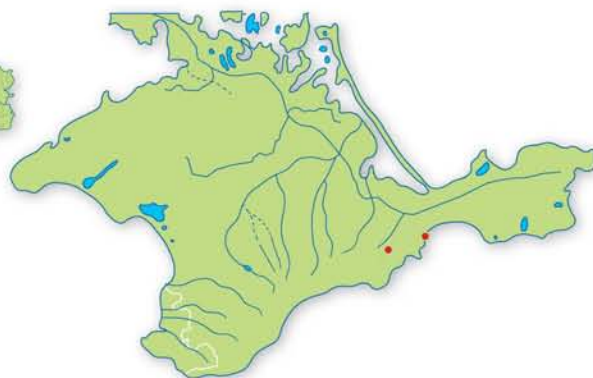
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Протиерозійне.

Основні джерела інформації.

Екофлора України, 2007; Ена 2001; Ена, Ена, 2001; ЧКУ, 1996.

Автори: А.В. Єна, О.В. Єна
Фото: В.В. Савчук

МІСЯЧНИЦЯ ОЖИВАЮЧА (ЛУНАРІЯ ОЖИВАЮЧА)

Lunaria rediviva L.

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Гірський вид з ексклавами на рівнині, де має диз'юнктивне поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зх. та Центральна Європа (звичайно), Сх. Європа (рідко). В Україні — Закарпаття, Карпати, Розточчя, Опілля, Зх. Поділля, Покуття, ізольовані місцезнаходження на Центральному Поділлі та відрогах Середньоруської височини. Адм. регіони: Рв, См, Зк, Чц, Ів, Ль, Тр, Хм, Вн.

Чисельність та структура популяцій

У Карпатах і на прилеглих територіях популяції численні, вид нерідко виступає домінантом і здатний до експансії. На рівнинних територіях популяції локальні, до кількох десятків м². У структурі представлені всі вікові групи.

Причини зміни чисельності

На рівнинних територіях вид зникає в місцях суцільних рубок, надмірного випасу худоби, прямого знищення біотопів.

Умови місцезростання

У горах вид має широку еколого-ценотичну амплітуду і трапляється в тінистих листяних лісах на свіжих збагачених карбонатами ґрунтах в угрупованнях кл. *Quercus-Fagetea*, часто на змитих і навіть кам'янистих осипах. На рівнині приурочений до перезволожених багатих

ґрунтів, характерних для союзу *Alno-Ulmion* з домінуванням ясена. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна безрозеткова рослина до 150 см заввишки. Стебла прямостоячі або висхідні, у верхній частині розгалужені. Листки великі, глибокосерцеподібні, загострені, нерівномірно-гострозубчасті, на довгих черешках. Суцвіття китиця. Квітки на горизонтально відхилених квітконіжках 10–14 мм завдовжки, які при цвітінні видовжуються. Чотири чашолистки 5–6 мм завдовжки, зовнішні мішкоподібні, ширші за внутрішні. Пелюстки (чотири) світлолілові, фіолетові або білі, 15–20 мм завдовжки. Стручечки звислі, еліптичні, на верхівці і при основі гострі,

30–90 мм завдовжки, 15–35 мм завширшки, щільно стиснуті. Насінина 7–10 мм завдовжки, 4–6 мм завширшки. Розмножується насінням, рідше кореневищами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Карпатському БЗ, ПЗ «Медобори», «Горгани», НПП «Синевир», «Вижницький», «Подільські Товтри», Яворівський, Ужанський, Карпатський, «Сколівські Бескиди», ряді заказників та пам'яток природи. У Карпатах загрози популяціям не існує. На рівнині заборонено проведення суцільних вирубок, зміну гідрологічного режиму, надмірне випасання худоби, збирання рослин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують у багатьох ботанічних садах, парках. Можливо, дичавіє.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, лікарське, ефіроолійне.

Основні джерела інформації

Екофлора України, 2007; Растительные ресурсы СССР, 1985; Флора УРСР, 1953; ЧКУ, 1996.

Автор. Я.П. Дідух

Фото: Т.В. Фіцайло, І.А. Коротченко (вставка)

